

Неузгодженість рівня підготовки бажаючих знайти роботу з вимогами ринку – не єдина проблема, пов'язана із системою професійної підготовки кадрів. Якість пропозиції робочої сили часто не відповідає сучасним вимогам професійно-освітньої сфери, мобільності та економічної активності загалом. Наслідком незбалансованості пропозиції робочої сили із попитом на неї є високий рівень безробіття, зокрема прихованого та часткового, а також значна частка безробітних, які не мають роботи понад 1 рік.

Висновки. Таким чином, на сьогодні в Україні існує ряд суттєвих проблем ефективного розвитку та функціонування ринку праці. До основних проблем слід віднести удосконалення чинного законодавства з метою більш чіткого визначення головного фактора формування робочої сили України – чисельності населення працездатного віку: нижню межу працездатного віку визначає модальний вік закінчення первинної професійно-освітньої підготовки, а верхню – реальний вік припинення трудової діяльності за умови набуття права на повну пенсію.

Відсутність уваги до потенційно економічно активного в складі економічно неактивного населення з боку науки, соціальної політики та політики зайнятості є серйозним стратегічним прорахунком. Це має бути виправлено, якщо державна політика обирає орієнтацію на гнучкий та інноваційно орієнтований ринок праці.

Враховуючи доволі значний обсяг обороту робочої сили на ринку праці, помітну рухливість переходів від неактивності до зайнятості й безробіття, не викликає сумнівів подальший розвиток досить позитивного розподілу якісних характеристик робочої сили як серед зайнятого, так і безробітного та неактивного населення. Це означає, що українська економіка може виявитися здатною до ефективного відбору, працевлаштування та утримання найякісніших кадрів.

Список використаних джерел

1. Коваль С.П. Механізм державного регулювання ринку праці / С.П. Коваль. // *Економічний вісник університету: Збірник наукових праць учених та аспірантів*. – Вип. 29/1. – 2016. – С.243-249.
2. Інформаційно-аналітичний портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gdip.com.ua/>.
3. Економічна активність населення України 2015: Стат.збірник /Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References

1. Koval' S.P. *Mehanizm Derzhavnogo Regulyuvannya Rynku Praci. Economichnyj visnyk universytetu: Zbirnyk naukovykh prac' uchenykh ta aspirantiv (Economic Bulletin of the University: A collection of scientific works of scientists and graduate students)*. – Issue 29/1. – 2016. – P. 243-249.
2. *Informaciyno-analitychnyj portal.*: <http://www.gdip.com.ua/>.
3. *Economichna Actyvniost' Naseleण्या Ukrayiny 2015: Stat. Zbirnyk (Stat.Bulletin) /Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrayiny.*: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Коваль Світлана Петрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри політичної економії ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Коваль Светлана Петровна, кандидат экономических наук, доцент кафедры политической экономии ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»

DATA ABOUT THE AUTHOR

Koval' Svitlana Petrivna, Ph.D. in Economical Sciences, Docent of Chair of Political Economy SHEE «Pereyaslav-Khmel'nyc'kyi State Pedagogic University named Grygoriy Skovoroda»

УДК 33: [346.27:655.4(477)(091)]

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ СТРУКТУРИ КООПЕРАТИВНОГО ВИДАВНИЦТВА «УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК» У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ

Костик Є.П.

Предметом дослідження є організаційна та економічна структура кооперативного видавництва «Український робітник».

Мета наукового дослідження полягає у вивченні, через призму економічної історії, розвиток організаційної та економічної структури кооперативного видавництва «Український робітник».

Методи дослідження. Усі компоненти дослідження базуються на основних принципах – науковості, історизму, об'єктивності, системності, розвитку, пріоритету конкретної істини, плюралізму, а також методах пізнання соціально-економічних процесів суспільного розвитку – аналізу,

синтезу, проблемно-хронологічний, порівняльно-аналітичний, археографічний, ретроспективний, статистичний, системного та комплексного підходу.

Методологія проведення роботи. Основні положення і розробки економічної історії та історії економічної думки; праці вітчизняних та зарубіжних учених і практиків в означеній сфері.

Результати роботи. У контексті означеної проблематики ми спробували розглянути розвиток організаційної та соціально-економічної структури кооперативного видавництва «Український робітник», через призму економічної історії.

Галузь застосування результатів. Результати даного дослідження можуть бути застосовані у сфері вивчення проблем економічної історії та історії економічної думки.

Висновки. Таким чином, констатуючи розглянутий нами вище факт – створення та діяльності кооперативного видавництва «Український робітник», дає можливість охарактеризувати особливості формування організаційної структури видавництва, розкрити соціально-професійний склад засновників та членів, проаналізувати систему ведення кооперативного способу господарювання на засадах пайового підприємства. Слід зазначити, що в Україні на сучасному етапі розвитку системи ринкової економіки де домінують різні форми власності, національна видавнича галузь перебуває у край важкому становищі. Досі йде пошук ефективної моделі розвитку національного книговидання, то ж чому б не звернутися до власного історичного досвіду.

Ключові слова: кооперативне видавництво, структура видавництва, правління, редакційний відділ, комерційний відділ, фінансовий відділ, торгівельний відділ, відділ управління справами, збутово-торгівельне підприємство, господарська структура, матеріальна база, організаційна мережа, торгівельні обороти.

РАЗВИТИЕ ОРГАНИЗАЦИОННОЙ И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СТРУКТУРЫ КООПЕРАТИВНОГО ИЗДАТЕЛЬСТВА «УКРАИНСКИЙ РАБОЧИЙ» В КОНТЕКСТЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОБЛЕМ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИСТОРИИ

Костик Е.П.

Предметом исследования является организационная и экономическая структура кооперативного издательства «Украинский рабочий».

Цель научного исследования заключается в изучении, через призму экономической истории, развитие организационной и экономической структуры кооперативного издательства «Украинский рабочий».

Методы исследования. Все компоненты исследования базируются на основных принципах – научности, историзма, объективности, системности, развития, приоритета конкретной истины, плюрализма, а также методах познания социально-экономических процессов общественного развития – анализа, синтеза, проблемно-хронологический, сравнительно-аналитический, археографический, ретроспективный, статистический, системного и комплексного подхода.

Методология проведения работы. Основные положения и разработки экономической истории и истории экономической мысли; труды отечественных и зарубежных ученых и практиков в указанной сфере.

Результаты работы. В контексте обозначенной проблематики мы попытались рассмотреть развитие организационной и социально-экономической структуры кооперативного издательства «Украинский рабочий», через призму экономической истории.

Область применения результатов. Результаты данного исследования могут быть применены в области изучения проблем экономической истории и истории экономической мысли.

Выводы. Таким образом, констатируя рассмотрен нами выше факт – создания и деятельности кооперативного издательства «Украинский рабочий», дает возможность охарактеризовать особенности формирования организационной структуры издательства, раскрыть социально-профессиональный состав учредителей и членов, проанализировать систему ведения кооперативного способа хозяйствования на основе долевого предприятия. Следует отметить, что в Украине на современном этапе развития системы рыночной экономики где доминируют различные формы собственности, национальная издательская отрасль находится в крайне тяжелом положении. До сих пор идет поиск эффективной модели развития национального книгоиздания, то почему бы не обратиться к собственному историческому опыту.

Ключевые слова: кооперативное издательство, структура издательства, правление, редакционный отдел, коммерческий отдел, финансовый отдел, торговый отдел, отдел управления делами, сбытовой торговое предприятие, хозяйственная структура, материальная база, организационная сеть, торговые обороты.

DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC STRUCTURE OF THE COOPERATIVE PUBLISHING «UKRAINIAN WORKER» IN THE STUDY OF ISSUES ON ECONOMIC HISTORY

Kostyk Ye.P.

The subject of research is the organizational and economic structure of the cooperative publishing «Ukrainian worker».

The purpose of research is to study the development of organizational and economic structure of the cooperative publishing «Ukrainian worker» in the light of economic history.

Methods of research. All components of the study are based on fundamental principles – scientific, historicism, objectivity, system, development, priority of concrete verity, pluralism; and also the methods of knowledge of social and economic processes of social development – analysis, synthesis, problem-chronological, comparative analytical, archaeological, retrospective, statistical, a systematic and integrated approach.

Methodology of work. The main principles and developments on economic history and the history of economic thought; the works of domestic and foreign scientists and practitioners in this field.

The results of work. In the context of the defined problem, we tried to consider the development of organizational and socio-economic structure of the cooperative publishing «Ukrainian worker» in the light of economic history.

Practical Implications. The results of this study can be used in studying issues of economic history and the history of economic thought.

Conclusions. Thus, the considered above fact, namely the making and activities of the cooperative publishing «Ukrainian worker», permits to characterize the features of the formation organizational structure of publishing, to consider social and professional founders and members, to analyze a system of cooperative management based on a share company. It should be noted that in Ukraine at the present stage of development of the market economy where is dominated by various forms of ownership, a national publishing industry is in a difficult situation. The search of an effective model of the national book publishing is an actual today, and so in our research we pay particular attention to own historical experience.

Key words: a cooperative publisher, a structure of publishing house, management, the editorial department, the commercial department, the financial department, the trading department, the department of administrative, a marketing-trade enterprise, economic structure, financial base, organization network, trading turnovers.

Актуальність теми. Відродження кооперативного руху в Україні та реформування економічно-господарських підвалин суспільного життя, вимагають наукового обґрунтування їх соціальних наслідків, відтак постає необхідність виваженого й всебічного вивчення власного історичного досвіду. Становлення та функціонування кооперативних видавництв в роки НЕПу залишається малодослідженою проблемою, вивчення якої має важливе науково-пізнавальне і суто практичне значення, поза як їхня діяльність вирізняється неабияким досвідом роботи в культурно-освітньому і духовному житті українського суспільства 20-х рр. XX ст. [1, с.5].

Ступінь дослідження проблеми. Довгий час ця проблема залишалася поза увагою істориків, тому, що містить суперечливі тенденції історичного розвитку тієї епохи. За радянської влади наукова проблема з питань створення кооперативних видавництв не досліджувалася хоча у деяких авторів про неї згадувалося – А. Козаченко, Г. Абрамов, В. Динкевич, Е. Добрий, Л. Гольденберг, А. Подгорнова, Н. Малихін, Р. Машталіп ті ін. У вітчизняній науковій літературі досить мало робіт, які б висвітлювали діяльність кооперативних видавництв побіжно ці питання вивчалися у працях таких авторів, як Т. Ківшар, С. Бабенко, М. Тимошик, В. Кізюн, Я. Ісаєвич, Є. Костик. Слід зазначити, що дана проблематика продовжує привертати увагу наукового співтовариства, тому є актуальною, адже окремі її аспекти залишаються невирішеними. Актуальність означеної проблематики, її недостатнє теоретичне вивчення та практичне значення зумовили головну мету і завдання дослідження.

Мета дослідження полягає у вивченні, через призму економічної історії, розвиток організаційної та економічної структури кооперативного видавництва «Український робітник».

Вклад основного матеріалу. Кооперативні видавництва як складова видавничої галузі УСРР почали з'являтися на початку 1920-х рр. Створенню та діяльності центральної мережі кооперативних видавництв слугували законодавчі акти, які були прийняті радянським урядом. За допомогою встановлених законами норм визначався правовий статус кооперативних видавництв, регулювалася їхня діяльність у видавничій сфері. Основні законодавчі акти, що приймалися вищими інстанціями, носили загальний характер і стосувалися кооперації у цілому. Їхньою конкретизацією займалися Наркомати, які у свою чергу видавали інструкції Головокооперкому, через який контролювалася робота всіх кооперативних об'єднань, у тому числі й кооперативних видавництв.

Видавництво «Український Робітник», було засноване внаслідок об'єднання двох видавництв: кооперативного видавництва «Робітник Донбасу» та профспілкового «Укрпрофвидат». Статут видавництва зареєстрував Головний кооперативний комітет 4 липня 1925 р. [2, арк. 9]. Цілі, які ставило перед собою видавництво, це в першу чергу широке розповсюдження серед членів робітничих союзів популярної літератури з питань профспілкового руху шляхом видання книг, газет та журналів. Друковану продукцію видавництво «Український Робітник» видавало українською, російською та іншими мовами [3, арк. 1].

Статут видавництва чітко визначав систему органів управління та контролю, куди входили загальні збори пайовиків, або збори уповноважених, рада, правління та ревізійна комісія [2, арк. 7].

Структура видавництва та її форми керівництва мали свої особливості. Так, за своєю формою структури видавництво було двоступеневим механізмом, що складалося з безпосередньо правління та філії видавництва.

Постійним керівним органом кооперативного видавництва було правління, яке виконувало функції виконавчого органу згідно з статутом. Цей структурний елемент займався поточними справами видавництва,

виступав його представником на випадок укладання угод. Правління напрацьовувало правила, інструкції, отримувало та видавало належні видавництву кошти, укладало угоди, видавало векселі, доручення та інші види зобов'язань, обирало голову правління, формувало штат та звільнювало працівників, готувало звіт та баланси оборотів на кожне півріччя. Першими членами правління видавництва «Український робітник» були Н.Н. Рабічов, В.Т. Сегалович, Г.Л. Авербах, Е.Г. Добрий, Ф.Я. Іванов, Б.І. Невельський, Г.Є. Штоке; кандидатами стали І.Р. Хотімський, Г.А. Гусєв, Є.А. Горедік [2, арк. 1]. Правління збиралося не частіше двох разів на місяць, а якщо під час голосування голоси поділялися порівно, то домінуючий голос мав голова правління. Скарги на роботу правління подавалися до загальних зборів.

Правління розмежовувало свої функції між такими відділами: редакційний, комерційний, фінансовий, торгівельний, управління справами.

Редакційний відділ у структурному відношенні був неоднаковим, він залежав від кількості тематичних напрямків виданої літератури. Редакційним відділом керував завідуючий, котрий обирався правлінням переважно з його членів. Так, на засіданні правління видавництва «Український робітник» 8 березня 1926 р. розглядалося питання про розподіл обов'язків поміж його членами, завідуючим редакційним відділом став Г.І. Штоке [2, арк. 1]. До функцій редакційного відділу належало: розробка тематичних, редакційних та перспективних планів, робота з авторами та укладання з ними договірних зобов'язань, творча робота з авторами зі створення повноцінного рукопису, підбір ілюстрацій, підготовка рукопису до друку. Окрім того, він вивчав критико-бібліографічні та інші матеріали, що стосувалися виданої видавництвом літератури. У компетенцію редакційного відділу входило також художньо-поліграфічне оформлення видання.

Видавництво «Український робітник» поруч із неперіодичною літературою видавало газети та журнали, а відтак існувала редакція періодичних видань, що мала свій штат, на чолі кожного видання стояв головний редактор.

В обов'язки редакційного відділу входила робота з авторами, де особливу роль відігравав договір, у якому визначалися права та обов'язки сторін, а також умови договору. За договором, автор передавав видавництву виключне право видавати та перевидавати свою працю. Видавництво мало повне право вносити корективи до поданої автором праці, але автор мав право в разі незгоди відмовитися підписувати своє ім'я під нею. Якщо в праці допущені грубі помилки, то видавництво повертало її автору. Авторський гонорар нараховувався згідно з договором, але якщо автор подавав працю, що перевищувала розмір, зазначений договором, і видавництво її використало, то оплата нараховувалася йому після виходу праці з друку.

Важливим елементом редакційного відділу була коректорська, куди надходили отримані від редакцій рукописи. Тут проводилася вичитка рукопису: виправлялися орфографічні помилки, встановлювалася пунктуація, визначалася єдина транскрипція іноземних слів, єдина термінологія та умови скорочення, перевірялася загальна структура рукопису, підписи до малюнків, правильність побудови таблиць тощо. Рукописи після вичитки їх коректорами надходили до технічної редакції. Після обробки рукопису технічним редактором його направляли до друкарні. Потім інспектор з якості повинен був прийняти від друкарень готову продукцію. Калькулятор перевіряв друкарську калькуляцію; рахунки, звіти щодо використання паперу, підраховував об'єм рукопису в авторських аркушах для розрахунку авторського гонорару.

Кооперативне видавництво «Український робітник», окрім редакційної роботи, вело планово-фінансову, бухгалтерську та господарчу. Цим займався комерційний і частково фінансовий відділи, що складали річні, квартальні та місячні плани роботи, слідували за їхнім виконанням, контролювали укладання авторських угод, використання ставок авторського гонорару, урахували норми роботи співробітників видавництва, складали оперативні звіти [2, арк. 1]. Комерційний відділ зобов'язаний був слідувати за розповсюдженням друкованої продукції видавництва, увесь акцент робився на власну продукцію. Бухгалтерія складала баланси, фінансові рахунки та звіти про діяльність видавництва, проводила розрахунки з авторами, підприємствами, закладами та організаціями, розрахунки із заробітної плати.

Значну роботу виконував торгівельний відділ, його ще називали відділ постачання. Він отримував і реалізував фонди паперу, картону, оправних тканин, слідував за їх збереженням та доставкою до друкарень, а також слідував за попитом на друковану продукцію, виконував розпорядження членів правління щодо системи її реалізації. Відділ мав у своєму розпорядженні складські приміщення, транспорт.

Адміністративно-господарчими проблемами займався відділ управління справами. Він вирішував питання, що стосувалися господарчого обслуговування видавництва в цілому. Під його керівництвом знаходилося – машинне бюро, архів, документація, відділ кадрів.

Слід зазначити, що структура кооперативного видавництва «Український робітник», як підприємства з багатофункціональними обов'язками була досить гнучкою, це давало йому можливість більш ефективно й мобільніше здійснювати свою видавничу діяльність.

Правління видавництва «Український робітник» надавало своїм філіям відносну самостійність. Вона полягала в тому, що філії проводили відповідно до планів усю роботу, яка була пов'язана зі збутом продукції, а також операції в галузі розрахункових взаємовідносин з покупцем та пов'язані із цим коштами. Філії та підприємства мали свій самостійний баланс, що й характеризував їхню господарчу діяльність, згідно із цими балансами складався загальний баланс видавництва. Зв'язок членів правління з філіями та друкарнями здійснювався шляхом листування та відряджень. Лише за перший рік роботи кооперативного видавництва «Український робітник» члени правління зробили понад 78 виїздів.

На засіданнях члени правління заслуховували звіти друкарень та філій видавництв. Двічі на рік проводилися наради з питань торгівлі, на яких були присутні всі керівники редакційного та виробничого відділів, а також завідувачі філіями. Вони обговорювали питання попиту та пропозиції на книжкових ринках, визначали пріоритетні напрямки подальшої роботи видавництва. Кожну філію очолювали призначені центральним правлінням завідувачі, у разі занепаду філії члени правління приймали рішення про звільнення та притягнення до відповідальності її завідувачого.

Для функціонування будь-якої організації необхідний висококваліфікований керівний склад. У складі керівників кооперативного видавництва «Український робітник» була, переважно, інтелігенція, це люди, котрі мали спільні інтереси або покликання, серед них зустрічаються лікарі, письменники, освітяни, державні службовці тощо. Його засновники вирізнялися за соціальним походженням та освітнім рівнем.

Членами та засновниками кооперативного видавництва «Український робітник» були В.Г. Сегалович (1890 р.), за національністю єврей, підданство мав російське, одружений, мав доньку, володів російською та єврейською мовами, до революції учителював, належав до профспілки працівників освіти [3, арк. 5]; Г.Є. Штоке (1896 р.) – єврей, досконало володів єврейською, російською, українською, польською мовами, був одружений мав доньку, за спеціальністю – аптечний працівник, служив у лавах Червоної Армії політпрацівником [4, арк. 1]; А.А. Проховник (1904 р.) – єврей мав російське підданство, закінчив чотири класи, володів російською, єврейською та українською мовами, служив у лавах Червоної Армії на Полтавському фронті [5, арк. 5]; Г.С. Несіс (1900 р.) – єврей, мав російське підданство, освіта – вища [5, арк. 34]; Е.Г. Добрий (1898 р.) – єврей, одружений, мав сина, закінчив гімназію, працював просвітпрацівником, не служив у рядах Червоної Армії [6, арк. 1].

Фундаторами кооперативного видавництва «Український робітник» були окремі особи, громадські, політичні, господарські установи. Упорядниками видавництва виступили Всеукраїнська рада профспілок, Всеукраїнський комітет союзу гірників СРСР, Всеукраїнський кооперативний банк (Українбанк), Всеукраїнське центральне правління робітників поліграфічного виробництва [1, арк. 7]. З реєстру пайовиків стає зрозумілим, що в ньому станом на 1 жовтня 1927 р. зафіксовано 105 пайовиків, серед цієї кількості найбільшим відсотком паїв володіли такі підприємства та організації, як ВУРПС – 2005 паїв, Головоцстрах – 1000, Артемівська Райспілка – 770, Артемівський Окрвиконком – 543 та ін. [7, арк. 16]. А вже станом на 1 жовтня 1929 р. кооперативне видавництво «Український робітник» нараховувало 211 пайовиків [8, арк. 5].

«Український робітник» мав ознаки збутово-торгівельного підприємства, фундаторами яких були як фізичні, так і юридичні особи. Для того, щоб залишити кооператив, варто було написати заяву, яку розглядали правління, рада та ревізійна комісія. Вибулому поверталися його внески до пайового капіталу з урахуванням збитків, що припадали на його долю. Він не мав права на отримання частки основного капіталу або іншого майна кооперативу. Правом голосу на загальних зборах користувалися лише ті члени, які мали не менше 5-ти паїв. Кожен член, котрий мав право голосу, не міг передавати свої паї іншому.

Штат правління кооперативного видавництва «Український робітник», за період з 1 жовтня 1925 р. по перше жовтня 1926 р. значно змінювався – це ми можемо спостерігати проглянувши таблицю 1.

Таблиця 1. Штат правління кооперативного видавництва «Український робітник», за період з 1 жовтня 1925 р. по перше жовтня 1926 р.

	01.10.1925 р.	01.04.1926 р.	01.10.1926 р.
Центральні склади правління	11 чол.	15 чол.	13 чол.
Редакція періодичних видань	6 чол.	8 чол.	8 чол.
Правління	45 чол.	60 чол.	57 чол.
Всього	66 чол.	83 чол.	78 чол.

Таким чином ми бачимо, що на 1 жовтня 1925 р. штат правління становив 66 чоловік тоді як на 1 квітня 1926 р. кількість працюючих зросла до 83, такий швидкий ріст пов'язаний із загальним зростанням попиту на видавничу продукцію і розширенням матеріальної бази видавництва, що змусило правління кооперативу «Український робітник» збільшити свій штат для швидкої і більш продуктивної роботи. Однак на 1 жовтня поточного року видавництву довелося скоротити кількість працівників, це пояснюється загальною депресією на книжковому ринку. Станом на 1929–1930 рр. видавництво «Український робітник» нараховувало відповідно – 157 і 159 осіб [9, арк. 32].

Ефективність діяльності видавництва залежала від оперативної господарської структури, матеріальної бази (друкарське обладнання, постачання папером тощо).

Матеріальна база кооперативного видавництва «Український робітник» у перший рік діяльності сконцентрована була у трьох друкарнях: Артемівській, Слов'янській та Констянтинівській, а з 1 жовтня 1925 р. остаточно приєдналася ще й друкарня ВУРПС у Харкові [10, арк. 4 зворот]. «Український робітник» намагався періодично оздоровлювати технічний стан друкарень. У перший рік своєї діяльності із загальних коштів видавництва на технічне оснащення друкарень було виділено 29,6 тис. крб..

Основне завдання, що покладалося на друкарні, вчасно і якісно друкувати різноманітну друковану продукцію. Друкарні, окрім того, що виконували роботу, яка визначалася членами правління, тобто друк особистих видань, проводили додаткові роботи на замовлення інших фізичних або юридичних осіб, а також

переробляли сировину та напівфабрикати в біловий товар для членів правління. Так, за 1926 р. загальна сума від реалізації продукції по друкарнях видавництва «Український робітник» склала 11,2 млн. крб.

З другої половини 1920-х рр. держава посилила контроль над друкарськими підприємствами, особливо за тими, що належали кооперативним видавництвам. Згідно з постановою РНК УСРР (1926) «Про комітет поліграфічної промисловості та його місцеві органи» з метою регулювання поліграфічної промисловості УСРР при ВРНГ створився Центральний комітет поліграфічної промисловості [11, арк. 131]. Цей орган впливав на роботу друкарень, визначав кількість необхідного паперу, слідував за їхньою матеріальною базою [12, арк. 170]. Щомісячно Комітетом надсилалися до друкарень інспектори. Так, у жовтні 1927 р. у Слов'янській друкарні, що належала кооперативному видавництву «Український робітник», було проведено ревізію гербового податку; фінінспектори виявили, що видавництво невірно сплачувало цей вид податку в ряді документів, починаючи з 1924 р., унаслідок чого кооперативне видавництво було оштрафоване на 4,8 тис. крб. А вже в січні 1928 р. «Український робітник» змушений був визнати за недоцільне експлуатацію друкарень у Донбасі і передати їх Артемівському окрвиконкомові.

У співвідношенні до різного типу видавництв папір розподілявся нерівномірно, у першу чергу і в більшій кількості його отримували державні видавництва. Серед підприємств, які постачали папір до кооперативного видавництва «Український робітник» на період 1925-1926 рр. були: «Полісбумтрест», «Полісторг» [13, арк. 2].

Для швидкого розвитку свого підприємства кооперативні видавництва запроваджували посади рекламних агентів. «Український робітник» у своєму арсеналі мав спеціальних агентів, які займалися розповсюдженням продукції видавництва у регіонах, де були відсутні філії. Торгові агенти отримували свою платню з продажу товару, який брали в торгових центрах видавництва. З кожним агентом видавництво укладало окремий договір, у якому зазначались основні умови принципу роботи агента та його права й обов'язки [2, арк. 44].

Періодично члени правління видавництва виїздили за кордон для налагодження партнерських зв'язків. Порядок виїзду та приїзду за кордон суворо регламентувався інструкціями, які обов'язкові були для виконання [14, арк. 4]. 17 жовтня 1927 р. до Москви, де представили свою поліграфічну продукцію всі друкарні СРСР, було надіслано двох представників від Артемівської друкарні кооперативного видавництва «Український робітник». У вересні 1927 р. завідуючий видавничим відділом «Українського робітника» Г.І. Штоке відвідав виставку, що проходила в місті Лейпцигу, на якій представляли свою продукцію різноманітні видавництва, що діяли за кордоном. За кордоном представники видавництва знайомилися з методами та засобами торгівельної роботи своїх колег і партнерів, які вдало використовували будь-які можливості, щоб привернути увагу клієнта: спеціальну пресу, журнали, газети, листівки, радіо й телебачення, виставки книг тощо.

Організаційна мережа видавництва «Український робітник» була розподілена між сімома філіями (Артемівськ, Сталіно, Луганськ, Микитівна, Харків). Пізніше були відкриті представництва в Катеринославі, Києві та Кривому Розі. В інших регіонах України були укладені угоди з місцевими книготоргівельними організаціями про розповсюдження продукції видавництва на комісійних засадах.

Домовленості між кооперативним видавництвом «Український робітник» та іншими суб'єктами видавничої справи стосувались організації торгівельно-видавничої діяльності. Так, 16 липня 1926 р. на засіданні членів правління була висунута пропозиція про об'єднання його експедицій з видавництвом «Пролетарій». Пізніше «Пролетарій» висунув пропозицію «Українському робітнику» об'єднати філії в Одесі та Дніпропетровську. На той час «Український робітник» переживав економічні труднощі, поступово переходив до скорочення своєї книготоргівельної мережі. Видавництво «Пролетарій», вивчивши ситуацію, вирішило скористатися нею, а згодом Одеська та Дніпропетровська філії «Українського робітника» перейшли до нього.

Видавництво «Український робітник» ще на початку 1926 р. уклало договір з державним видавництвом «ГИЗ», центральне відділення якого знаходилося в Москві. Умови договору давали кооперативному видавництву виключне право на продаж підручників, які повинні були надходити від «ГИЗа» по всій території Донбасу. До червня умови договору були дотримані з обох сторін, але в наступні півтора місяця «ГИЗ» фактично призупинив постачання підручників кооперативному видавництву «Український робітник». Пізніше виявилось, що державне видавництво, окрім того, що порушило умови попереднього договору, уклало без відома «Українського робітника» договір з видавництвом «Работник просвещения» і передало йому виключне право на реалізацію підручників на території Донецького басейну. У червні-липні 1926 р. «Український робітник» залишився без підручників. Щоб уникнути боргів, видавництво змушене було укласти угоду про співпрацю з посередником – державним видавництвом «Работник просвещения». Незважаючи на розрив у стосунках з видавництвом «ГИЗа», на засіданні членів правління Є.Г. Добрий запевнив, що з «ГИЗом» потрібно відновити дружні стосунки, адже він має великий вплив на книжковий ринок, особливо з продажу підручників.

У липні 1926 р. видавництво «Український робітник» вело перемовини з державним видавництвом «Молот» в Одесі про об'єднання двох видавництв під керівництвом першого. Цю пропозицію «Молот» відхилив, але погодився на співпрацю [2, арк. 12]. У червні 1928 р. на засіданні членів правління був ратифікований договір з державним видавництвом «Коммунистическая Академия» на продажу кооперативу «Український робітник» 1 500 екземплярів плакатів «Світовий профспілковий рух».

28 липня 1927 р. між кооперативним видавництвом «Український робітник» та ДВУ було укладено тимчасову угоду, за якою державне видавництво зобов'язувалося не брати самостійно замовлення від Луганського відділення народної освіти на посібники, а разом з кооперативним видавництвом і від його імені, адже договір з наросвітою був укладений саме ним. «Український робітник» у свою чергу зобов'язаний був у разі укладення угоди з ДВУ передати йому виконання замовлень Луганського відділу наросвіти. У випадку, якщо угоди не досягнуть, «Український робітник» зобов'язувався передати ДВУ виконання 50% замовлень Луганського окрввідділу наросвіти на посібники, причому ДВУ в цьому випадку брав на себе зобов'язання щодо розрахунків, які отримав «Український робітник» від наросвіти, і давав йому від суми замовлення комісійну винагороду розміром до 5% [15, арк. 72]. 23 лютого 1928 р. у ДВУ було замовлено 25 назв, 184 примірників, а через два тижні знову 19 назв, 455 примірників [16, арк. 657].

У другій половині 1920-х р. ДВУ почав об'єднувати державні видавництва і створювати загальновидавничу та торгівельну систему, але без участі кооперативних видавництв. Станом на 1929 р. ДВУ очолив усю видавничу галузь. Він мав кошти та підтримку з боку держави, поступово витісняв з книжкового ринку всі діючі видавництва, у тому числі й кооперативні, що скорочували власну торгову мережу, концентруючись на видавничій роботі. Так, 9 березня 1929 р. від ДВУ до кооперативного видавництва «Український робітник» надійшов лист, у якому зазначалося, що воно порушило договір, укладений 5 червня 1928 р., а саме пункт 2 стосовно зобов'язання не проводити жодних активних операцій з випуску своїх видань на території Артемівського, Луганського, Сталінського округів. Про це ДВУ подав документальний факт проведених операцій з продажу книг Сталінською райспілкою, а рахунки виписувалися на ім'я кооператива «Український робітник». ДВУ звернувся з проханням до «Українського робітника» вирішити дану проблему, а в іншому випадку зобов'язувався передати справу до суду [17, арк. 183]. Державне видавництво також не дотримувалося умов договорів. 11 вересня 1929 р. до правління ДВУ надійшла скарга від кооператива «Український робітник», у ній зазначалося, що Криворізька філія не завжди отримує в достатній кількості замовлену у ДВУ літературу, що створює вкрай нестійке становище в її роботі.

Основною функцією кооперативного видавництва «Український робітник» було друк та збут друкованої продукції. Обсяг книжки видавництва постійно зростав, і в 1925/1926 р. складав 5,8 друк. арк., але був відчутним спад накладу до 9,2 тис. прим. У продукції «Українського робітника» за три роки діяльності масова література була на першому місці, яка складалася, головним чином, з професійної літератури – 21 назва, соціально-економічної – 15, з точних та прикладних наук – по 2 назви. Кооперативне видавництво видавало також лєнінську, наукову, кооперативну, сільськогосподарську літературу та підручники для шкіл соцвиху й політосвітніх закладів і шкіл профграмоти. Видавництво спеціалізувалося також і на друці періодичної літератури, серед низки журналів та газет зустрічаємо: «Знання», «Робітник», «Вісник професійного руху України», «Юні гвардії», «Робітничий клуб» та ін.

У другій половині 1920-х рр. завдяки політиці держави у видавничій галузі ситуація починає змінюватися на користь державних видавництв. Хоча у фінансовому відношенні маятник розвитку кооперативних видавництв у 1925-1927 рр. показував досить високі результати. Так, наприклад, загальні обороти видавництва «Український робітник» за 1925/26 р. становили: з продажу літератури – 1,3 млн. крб., канцтоварів – 1,2 млн. крб.; з реалізації книг та періодики – 448,8 тис. крб., з виконання друкарських замовлень – 1,1 млн. крб. Загальний оборот видавництва склав 4,1 млн. крб., із цієї суми чистий прибуток становив 63,7 тис. крб. Ми спостерігаємо непогані показники видавництва з продажу канцелярських товарів, тому що вони в основному закуповувалися в товаровиробника, а не в посередника. Загальноторговий обіг по філіях мав такий вигляд: Артемівська – кількість заготовленої літератури складала на суму – 245,6 тис. крб., канцтоварів – 238,2 тис. крб.; Сталінська – література (289,3, 320,2), Луганська – відповідно (223,6, 339,7), Маріупольська – (97,2, 66,9), Слов'янська – (39,6, 118,8), Микитівська – (37,9, 82,2), Харківська – (113,8, 67,1), Катеринославська – (16,9, канцтоварами не займалася), Київська – (2,3, аналогічно), склад правління – (279,1). У 1926/27 р. загальні обороти «Українського робітника» становили 4507,2 тис. крб., у порівнянні з минулим роком прослідковується приріст на 8,6%. В основному прибутки видавництва розподілялися в такий спосіб: від продажу літератури 1533,2 тис. крб., канцелярських товарів – 1598,6 тис. крб., книг – 192,9 тис. крб., періодики – 92,4 тис. крб., продажу продукції друкарень – 949,4 тис. крб., а також з продажу спортивно-стрілецького інвентаря – 140,9 тис. крб. До речі, торгівлю спортивно-стрілецьким інвентарем видавництво розпочало з другого півріччя 1926/27 р. Охарактеризувавши статистичні дані, ми виявили, що чистий прибуток видавництва за 1927 р. становив 3045,3 крб. Ця сума значно нижча в порівнянні з минулим роком на 10,9% від загального обороту видавництва. Пояснення цьому криються в першу чергу в реорганізації видавництва та ліквідації його друкарень і торгівельних філій у Донецькому регіоні [18, арк. 3-4].

У наступному році торгівельні обороти кооперативного видавництва «Український робітник» склали 3196,8 тис. крб. Щодо окремих видів торгівлі обороти поділяються таким чином: література – 1,421 тис. крб.; речі культобслуговування – 522,7 тис. крб.; канцтовари – 1 253,1 тис. крб.; продаж власних видань у загальнорічному обігу з літератури дали 202,8 тис. крб. У складі видавництва залишалися такі філії: Харківська, Дніпропетровська, Криворізька, Київська та Одеська [18, арк. 3]. У той час загальні показники з продажу літератури в УСРР в 1927/1928 р. склали 19,3 млн. крб. [19, арк. 251].

Кооперативне видавництво «Український робітник», окрім основної своєї діяльності, отримувало прибуток і з фінансових операцій, укладаючи кошти в різні організації, установи та підприємства. Так, на

початковому етапі своєї діяльності «Український робітник» мав паї та акції таких юридичних осіб, як Українбанк на загальну суму 9,7 тис. крб., Промбанк – 4,5 тис. крб., Горбанк – 8,9 тис. крб., Зовнішторгбанк – 1,7 тис. крб., Сільгоспбанк – 200 крб., Коопстрах – 500 крб., та ін., усього було придбано цінних паперів на 33,6 тис. крб.. У 1927/1928 р. «Український робітник» оперував цінними паперами на загальну суму 63,3 тис. крб., в основному це були облигації з державних позик, а також видавництво володіло паями та акціями ряду організацій на загальну суму 39,9 тис. крб.

У кінці 1920-х рр. кооперативне видавництво «Український робітник» ставало об'єктом критики у зв'язку з недотримання принципу кооперативності. Так, 7 червня 1929 р. до Головнокооперкому надійшов лист від «Книгоспілки» стосовно змін та доповнень до статуту кооперативного видавництва «Український робітник», у якому зазначалося, що його реєстрація була помилковою, відтак необхідно зняти з реєстрації. Своє категоричне рішення вона аргументувала тим, що існування цього кооперативного видавництва було доцільним у 1925-1928 рр., коли воно мало єдину в Донбасі книготоргівельну мережу, а в 1929 р. втратило її. Деякі робітничі кооперативи, що займалися книготоргівлею, були пайовиками цього видавництва. Профспілкові бібліотеки купували літературу винятково через колектори видавництва «Український робітник», монополія якого поширювалася не лише на великі промислові центри, а також «відчувалася» в селах. Представники «Книгоспілки» вважали, що кооперативне видавництво «Український робітник» своїми діями заважало роботі робітничій кооперації, тому його слід було вилучити з реєстру кооперативних організацій і внести до категорії профспілкових видавничих об'єднань [2, арк. 114].

Видавництво «Український робітник» як кооперативне проіснувало до 1930 р., а вже 21 серпня поточного року було реорганізоване в державне видавництво і внесене до системи Державного видавничого об'єднання УСРР.

Висновки. Отже, констатуємо розглянутий нами вище факт – створення та діяльності кооперативного видавництва «Український робітник», дає нам можливість охарактеризувати особливості формування організаційної структури видавництва, розкрити соціально-професійний склад засновників та членів, проаналізувати систему ведення кооперативного способу господарювання на засадах пайового підприємства.

Слід зазначити, що в Україні на сучасному етапі розвитку системи ринкової економіки де домінують різні форми власності, національна видавнича галузь перебуває у край важкому становищі. Досі йде пошук ефективної моделі розвитку національного книговидання, то ж чому б не звернутися до власного історичного досвіду.

Список використаних джерел

1. Костик Є.П. Створення та діяльність кооперативних видавництв в УСРР 1922 – 1930 рр.: Дис.... канд. іст. наук: 07.00.01 / Є.П. Костик ; Черкас. нац. ун-т ім. Б.Хмельницького. – Черкаси, 2006. – 241 с.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 271. – Оп. 1. – Спр. 495.
3. ЦДАВО України. – Ф. 174. – Оп. 2. – Спр. 1.
4. Там само. – Ф. 178. – Оп. 1. – Спр. 175.
5. Там само. – Ф. 174. – Оп. 1. – Спр. 183.
6. Там само. – Спр. 146.
7. Там само. – Спр. 88.
8. Там само. – Оп. 2. – Спр. 10.
9. Там само. – Спр. 16.
10. Там само. – Ф. 555. – Оп. 1. – Спр. 86.
11. Там само. – Ф. 2605. – Оп. 1. – Спр. 1138.
12. Там само. – Ф. 34. – Оп. 11. – Спр. 1889.
13. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України. – 1925. – Ч. 23.
14. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6. – Спр. 8538.
15. Там само. – Ф. 34. – Оп. 11. – Спр. 1889.
16. Там само. – Ф. 174. – Оп. 1. – Спр. 119.
17. Там само. – Ф. 177. – Оп. 1. – Спр. 1348.
18. Там само. – Спр. 1500.
19. Там само. – Спр. 1637.

References

1. Kostyk Ye. P. Stvorennia ta diialnist kooperatyvnykh vydavnytstv v USSR 1922-1930 rokiv [Making and Activities of the Cooperative Publishing in the USSR (1922-1930)]. Candidate Dissertation: 07.00.01 (History of Ukraine). Cherkasy, 2006. 241 p.
2. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchikh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (dali – TsDAVO Ukrainy) [Central State Archives of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (TsDAVO of Ukraine)]. F. 271. issue 1. no. 495.
3. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 174. issue 2. no. 1.
4. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 178. issue 1. no. 175.
5. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 174. issue 1. no. 183.
6. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. no. 146.

7. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. no. 88.
8. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. issue 2. no. 10.
9. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. no. 16.
10. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 555. issue 1. no. 86.
11. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 2605. issue 1. no. 1138.
12. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 34. issue 11. no. 1889.
13. Zbirnyk uzakonen' ta rozporiadzhen' robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy [Collection of Statutes and Orders of Worker-Peasant Government of Ukraine]. 1925. Part 23.
14. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 166. issue 6. no. 8538.
15. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 34. issue 11. no. 1889.
16. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 174. issue 1. no. 119.
17. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 177. Issue 1. no. 1348.
18. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. no. 1500.
19. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. no. 1637.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Костик Євгеній Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна
e-mail: klio79@mail.ru

Костик Евгений Петрович, кандидат исторических наук, доцент кафедры экономики ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина
e-mail: klio79@mail.ru

Information ABOUT THE AUTHOR

Kostyk Yevhenii Petrovych, Ph.D. in History, Assistant Professor of Economics SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»
30, Sukhomlynskyi St., Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: klio79@mail.ru

УДК 351.33.81

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Курок О.О.

Предметом дослідження є еволюція наукових поглядів на проблеми підвищення ефективності державного регулювання економіки та вибір оптимальних концепцій соціально-економічного розвитку.

Метою дослідження є з'ясування еволюції наукових поглядів державного регулювання економічних процесів і вплив держави на соціально-економічний розвиток країни.

Методологія проведення роботи. Робота виконана на основі системи законів та законодавчих актів, що регламентуються діяльністю суб'єктів господарювання (визначають правовий простір). Це закони Верховної Ради України, постанови, рішення Кабінет Міністрів України, укази Президента України, нормативні акти органів місцевого самоврядування.

Результати роботи. Проведене дослідження сучасного стану державного регулювання економіки дає змогу стверджувати, що держава має достатньо інструментів впливу на економічну систему, які повинні забезпечувати реалізацію державних програм у різних сферах. Звичайно, програма – це не є план в тому сенсі, в якому він розумівся в період планової економіки, але вона містить основні цільові установки, що визначаються сферою реалізації. Тому подальшим напрямом досліджень з цієї проблематики повинно стати визначення особливостей даних програм стосовно різних сфер і галузей економіки.

Галузь застосування результатів. Держава – передусім політична регуляторна інституція, що має публічну владу та спеціалізований апарат регулювання суспільних відносин. Проблема з'ясування сутності регулювання економіки, форм і методів державного регулювання є однією з основних при з'ясуванні оптимальних шляхів розвитку держави. У сучасних умовах державне регулювання економіки є ядром механізму функціонування всього господарського комплексу країни.

Державне регулювання економіки – цілеспрямований та активний вплив державних і наддержавних органів управління на функціонування та розвиток цілісної економічної системи (а отже, і на її розширене відтворення) шляхом використання економічних законів і вирішення економічних суперечностей. У міру розвитку ринкового господарства виникали і загострювалися економічні і соціальні проблеми, що не могли бути вирішені автоматично на базі приватної власності і